

Obsah

Předmluva k 3. vydání

I. část PENÍZE A ÚROK

1. Peníze

1.1 Definice peněz

Teoretická definice peněz

Funkce peněz

Empirická definice peněz

Měnové agregáty

Měnová báze

Peníze a měna

1.2 Vývoj emise peněz a peněžního oběhu

Emise a oběh mincí z drahých kovů

Emise a oběh papírových stávek

Emise a oběh klasických bankovek

Centralizace emise bankovek

Nástroje bezhotovostního platebního styku

Hotovostní a bezhotovostní peníze

1.3 Emise a oběh peněz ve vyspělých tržních ekonomikách

Pokles zprostředkování

*Úloha peněz při rozhodování ekonomických subjektů

Měnová nerovnováha a reakce cen

Jaký vývoj v tržních ekonomikách lze očekávat

v nejbližší budoucnosti

*1.4 Emise a oběh peněz v centrálně plánovaných ekonomikách

Rigidita cen a inflace v centrálně plánovaných ekonomikách

Základní rysy emise a oběhu peněz v centrálně plánovaných

ekonomikách

Literatura

Dodatek k 1. kapitole: Zlato v úloze peněz – minulost, současnost,

budoucnost

Peněžní standardy

Možnosti obnovení peněžních funkcí zlata

Shrnutí

2. Úroková míra

2.1 Definice a vývoj názorů na úrokovou míru

2.2 Neoklasická teorie úrokové míry

Úspory	65
Posuny křivky úspor	65
Investice	69
Posuny investiční křivky	70
Určení rovnovážné úrokové míry	72
2.3 Teorie zápůjčních fondů	72
Nabídka zápůjčních fondů	72
Poptávka po zápůjčních fondech	74
Rovnováha na trhu zápůjčních fondů	75
2.4 Teorie preference likvidity	77
Poptávka po penězích a nabídka peněz	78
Rovnováha na trhu peněz	79
2.5 Reálná a nominální úroková míra. Fisherův vztah	81
2.6 Jednoduchý a složený úrok	83
Výnos do doby splatnosti a časová hodnota peněz	85
2.7 Riziková a časová struktura úrokových měr	87
Literatura	90
II. část FINANČNÍ SYSTÉM	91
3. Finanční trh	93
3.1 Modely alokace finančních prostředků na finančním trhu	93
3.2 Struktura a institucionální uspořádání finančního trhu	95
Trhy primární a sekundární	97
Peněžní trh	97
Kapitálový trh	99
Úvěrový trh	100
Mezinárodní finanční trhy	100
Promptní a termínové trhy	103
3.3 Finanční zprostředkovatelé	104
Funkce finančních zprostředkovatelů	104
Druhy finančních zprostředkovatelů	106
3.4 Trendy na světových finančních trzích	107
Literatura	113
4. Obchodní bankovníctví	115
4.1 Banky a bankovní systém	115
Základní funkce bank	118
Bankovní systém a formy jeho uspořádání	118
Český bankovní systém	119
4.2 Bilance banky a výkaz zisku a ztrát	121
Bilance banky	121
Podrozvahové položky	124

Devizová arbitráž	601
Spekulace	605
Hedging	606
17.4 Faktory ovlivňující pohyb měnového kursu	609
Saldo platební bilance a měnový kurs	610
Parita kupní síly a měnový kurs	613
* Parita úrokových měr a měnový kurs	618
* Peněžní zásoba a měnový kurs	623
Literatura	626

Rejstřík 628

Praktická úroveň ekonomiky v naší zemi a s tím spojené obnovení základních funkcí ekonomiky na praktické rovině znamená, že ekonomické subjekty opírají své rozhodnutí o procesy jak o skutečné, tak o očekávaný vývoj takových peněžních veličin, jako jsou úrokové sazby, měnové kursy nebo kursy cenných papírů. Tato realita současně vede k neustále rostoucím nárokům na poznání problematiky fungování peněžního oběhu, finančních institucí a peněžních a kapitálových trhů.

„Peněžní ekonomie a bankovníctví“ je společným dílem autorů z katedry měnové teorie a politiky a katedry bankovníctví a pojišťovnictví z fakulty financí a účetnictví Vysoké školy ekonomické v Praze. Autoři si v ní kladou za cíl podat na základní až středně obtížné úrovni relativně ucelený výklad fungování peněžních kategorií, finančních trhů a procesů spojených s realizací měnové politiky v tržní ekonomice.

Publikace je koncipována jako vysokoškolská učebnice pro základní kursy na fakultách ekonomického zaměření. Obsahuje i náročnější pasáže označené symbolem *, které jsou určeny studentům specializovaných kursů ve vyšších ročnících a studentům postgraduálních kursů. Všimně také, že publikace nezůstane stranou pozornosti pracovníků bank a finančních institucí.

Publikaci jsme rozdělili do šesti základních částí. V úvodní části „Peníze a úrok“ se čtenář může seznámit se základními poznatky o podstatě fungování peněz, jejich emisi, oběhu a funkcích. Další kapitola této části jsme věnovali problematice úrokové míry a determinantám její úrovně a pohybu.

V druhé části „Finanční systém“ se věnujeme otázkám členění a fungování finančních trhů a díleze finančních zprostředkovatelů. Do této části je zahrnuta i rozsáhlá kapitola o obchodním bankovníctví.

Třetí část „Trhy cenných papírů“ obsahuje výklad základů investičního managementu. Čtenář se může seznámit zejména s jednotlivými typy investičních instrumentů a metodami jejich ohodnocování a s institucionálním uspořádáním trhů cenných papírů.

Ve čtvrté části „Centrální bankovníctví“ se zabýváme postavením a činností centrální banky, nástroji měnové politiky a systémem regulace a dohledu bank. Zvláštní pozornost jsme věnovali centrální bance v naší ekonomice.

Pátá část „Měnová teorie a politika“ nejdříve uvádí čtenáře do základů teorie nabídky peněz a poptávky po penězích. Samostatné kapitoly jsou věnovány transmisním mechanismům měnové politiky, modelům *IS-LM* a *AS-AD* a problematice inflace.

Výkaz zisku a ztrát	125
Kapitál banky a jeho funkce	125
4.3 Bankovní rizika a základní principy jejich řízení	127
Úvěrové riziko	127
Úrokové riziko	128
Měnové riziko	129
Likviditní riziko	129
Kapitálové riziko	129
4.4 Charakteristika a systematizace bankovních produktů	130
Charakteristické rysy bankovních produktů	130
Systematizace bankovních produktů	131
4.5 Způsoby úročení, splácení a zajištění úvěrů	132
Způsoby úročení úvěrů	132
Způsoby splácení úvěrů	132
Zajištění úvěrů	133
4.6 Bankovní finančně úvěrové produkty	136
Kontokorentní úvěr	137
Eskontní úvěr	140
Hypoteční úvěry	141
Spotřební úvěry	142
Akceptační úvěr	144
Avalový (ručitelský) úvěr	145
Bankovní záruky (garance)	146
*Factoring	146
*Forfaiting	148
4.7 Depozitní (vkladové) bankovní produkty	149
Vklady na viděnou	150
Termínované vklady	151
Úsporné vklady	152
Vkladové listy a bankovní dluhopisy	153
Stavební spoření	154
Hypoteční zástavní listy	154
*4.8 Platebně zúčtovací bankovní produkty	155
Příkazy k úhradě a inkasu	155
Šeky	156
Platební karty	158
Dokumentární akreditiv	159
Dokumentární inkaso	162
Literatura	163
5. Nebankovní finanční zprostředkovatelé	164
5.1 Investiční bankovnictví	164
Modely začlenění investičního bankovnictví	164

Firmy cenných papírů v České republice	172
Investiční obchody	174
*5.2 Investiční a podílové fondy	177
Modely fondů	177
Investiční politika fondů	178
České kolektivní investování	182
*5.3 Penzijní fondy	186
Role penzijních fondů	186
Druhy penzijních plánů	190
České penzijní připojištění	191
Literatura	195
III. část TRHY CENNÝCH PAPÍRŮ	197
6. Investiční instrumenty	199
6.1 Poptávka po investičních instrumentech	199
Bohatství	199
Výnos	201
Riziko	204
Likvidita	209
6.2 Investiční instrumenty: charakteristika a druhy	211
Finanční investiční instrumenty	211
Reálné investiční instrumenty	213
6.3 Akciové instrumenty	213
*6.4 Chování cen akcií	216
Fundamentální akciová analýza	216
Technická akciová analýza	232
Teorie efektivních trhů	236
6.5 Dluhové instrumenty	239
Krátkodobé dluhové instrumenty	240
Dlouhodobé dluhové instrumenty	243
Ohodnocování dluhopisů	244
*6.6 Finanční deriváty	249
Financial futures	252
Finanční opce	261
Swapy	268
Literatura	273
*7. Investiční management	275
7.1 Selektivní model Markowitz	275
Očekávaný výnos portfolia	277
Riziko portfolia	278
Efektivní hranice a optimální portfolio	281

7.2 Jednoduchý indexní model	283
7.3 Teorie kapitálového trhu	285
7.4 Přímka kapitálového trhu	288
7.5 Model oceňování kapitálových aktiv	290
Literatura	292
8. Burzovní a mimoburzovní trhy	293
8.1 Burzovní trh a jeho regulace	293
*8.2 Burzovní systém	297
Burzovní publikum	298
Burzovní příkazy	298
Předmět burzovních obchodů	299
Standardizace obchodovaného množství	300
Obchodní systém	300
Druhy burzovních obchodů	302
Vypořádání burzovních obchodů	303
Burzovní informace	303
*8.3 Mimoburzovní trhy	304
*8.4 České sekundární trhy	305
Český burzovní systém	305
Český mimoburzovní systém	311
Literatura	313
IV. část CENTRÁLNÍ BANKOVNICTVÍ	315
9. Centrální banka	317
9.1 Vznik centrální banky	317
9.2 Funkce centrální banky	319
Emisní funkce	319
Vrcholný subjekt měnové politiky	319
Funkce banky bank	320
Regulace a dohled bankovního systému	321
Funkce banky státu (vlády)	321
Funkce správce devizových rezerv	322
Funkce reprezentanta vlády v měnové oblasti	323
9.3 Bilance centrální banky	323
Aktiva	324
Pasíva	326
Bilance centrální banky a měnová báze	328
Aktiva a měnová báze	329
Pasíva a měnová báze	330
*9.4 Měnový přehled	332
Zahraniční aktiva	333

Rozsah poskytnutých úvěrů uvnitř ekonomiky	333
Peníze	333
Další složky měnových agregátů	334
Ostatní položky	334
Měnový přehled České republiky	335
9.5 Nástroje měnové politiky centrální banky	336
Klasifikace nástrojů měnové politiky	337
Diskontní nástroje	338
Operace na volném trhu	342
Kursově intervence	345
Povinné minimální rezervy	346
Ostatní nástroje	350
*9.6 Samostatnost centrální banky	353
Důvěryhodnost a odpovědnost centrální banky	353
Stupeň samostatnosti centrální banky	354
Definiční znaky samostatnosti centrální banky	354
Stupeň samostatnosti a cenová stabilita	357
*9.7 Česká národní banka	357
Nástroje měnové politiky	358
9.8 Současný vývoj centrálního bankovníctví	361
Literatura	362
1. dodatek k 9. kapitole: Centrální banka v centrálně plánované ekonomice	364
Změny v 80. letech	365
Situace v naší ekonomice	365
Shrnutí	366
2. dodatek k 9. kapitole: Výpočet dopadů povinných minimálních rezerv na hospodaření bank a na státní rozpočet	367
Výpočty	368
Korigování výsledků a závěrů	369
10. Bankovní regulace a dohled	371
10.1 Regulace vstupu do bankovní sféry	372
10.2 Základní pravidla a činnosti bank	374
Přiměřenost kapitálu	374
Přiměřenost likvidity	380
*Pravidla úvěrové angažovanosti	380
*Povinnost bank poskytovat institucím regulace a dohledu požadované informace	381
*Pravidla ochrany před nelegálními praktikami	381
*10.3 Povinné pojištění vkladů	382
Morální hazard a nepříznivý výběr	383
Výše pojištěných vkladů	384

Pojistné	385
Povinné pojištění a hromadné výběry vkladů	385
* 10.4 Centrální banka jako věřitel poslední instance	386
Úvěry věřitele poslední instance, měnová politika a rozhodování centrální banky	387
* 10.5 Hlavní problémy regulace a dohledu bank v České republice	389
* 10.6 Nutnost regulace a dohledu bank v tržní ekonomice	393
Odlišnost bankovních aktivit od jiných ekonomických činností	393
Vysoká asymetrie informací v bankovní sféře	394
Zpomalení procesu poklesu zprostředkování	395
Měnová politika centrální banky	396
Některé další námitky proti regulaci a dohledu bank	397
Shrnutí	398
Literatura	398
V. část MĚNOVÁ TEORIE A POLITIKA	399
11. Poptávka po penězích	401
Teoretická definice poptávky po penězích	401
Empirická definice poptávky po penězích	401
11.1 Hlavní teoretické přístupy k poptávce po penězích	402
Základní principy neoklasických teorií poptávky po penězích	402
Základní principy keynesiánských teorií poptávky po penězích	403
11.2 Neoklasické teorie poptávky po penězích	403
Fisherova teorie poptávky po penězích	404
Fisherova rovnice a kvantitativní teorie peněz	405
Cambridgeská teorie poptávky po penězích	406
Cambridgeská rovnice a kvantitativní teorie peněz	407
* Přímý a nepřímý převodový mechanismus	407
11.3 Friedmanova teorie poptávky po penězích	408
11.4 Keynesiánská teorie poptávky po penězích	411
Motiv spojený s důchodem	412
Motiv opatrnosti	412
Motiv spekulace	412
Odvození křivky spekulativní poptávky po penězích	413
Celková poptávka po penězích	414
Důchodová rychlost peněz v keynesiánské teorii poptávky po penězích	415
11.5 Moderní keynesiánské teorie poptávky po penězích	416
* 11.6 Empirické výzkumy poptávky po penězích	417
1. dodatek k 11. kapitole: Baumolův–Tobinův model poptávky po penězích	419
2. dodatek k 11. kapitole: Tobinův model	423

Literatura	425
12. Nabídka peněz	426
12.1 Mikroekonomické základy peněžní nabídky	427
12.2 Zjednodušené bilance centrální banky, komerčních bank a nebankovních institucí	428
12.3 Řízení rezerv	429
Zvýšení rezerv	429
Snížení rezerv	430
12.4 Depozitní multiplikátor	432
Vznik prvotního vkladu	432
Multiplikace vkladů	434
12.5 Peněžní multiplikátor	437
12.6 Činitele ovlivňující přírůstek nabídky peněz	441
Činitele ovlivňující měnovou bázi	441
Činitele ovlivňující multiplikátor m_1 a m_2	441
Činitele ovlivňující poměr hotovostního oběživa k běžným vkladům	442
Činitele ovlivňující poměr termínovaných vkladů k běžným vkladům	442
Činitele ovlivňující míru dobrovolných rezerv	442
Vliv tržní úrokové míry na peněžní nabídku	442
Dodatek k 12. kapitole: Teorie bankovní firmy	444
Banka v podmínkách volné konkurence	444
Model volně konkurenční banky s nákladovou funkcí	446
Monopolní banka	447
Literatura	450
13. Měnová politika v uzavřené ekonomice	451
13.1 Proces měnové politiky	452
Cíle měnové politiky	452
Transmisní mechanismus měnové politiky, měnová kritéria a indikátory	455
Základní požadavky kladené na měnová kritéria	456
Úloha indikátorů v měnové politice	458
Expanzivní a restriktivní měnová politika	460
Časová zpoždění v měnové politice	461
13.2 Monetaristický peněžní transmisní mechanismus	463
Možnost úplné kontroly měnové báze	465
Kontrola měnové báze a požadavek trvale vyrovnaného státního rozpočtu	466
Stabilita peněžního multiplikátoru	468

Stabilita důchodové rychlosti peněz v 70. a 80. letech ve vyspělých tržních ekonomikách	469
Faktory ovlivňující stabilitu důchodové rychlosti peněz	471
*Vliv změn peněžní zásoby na důchodovou rychlost peněz (příklad české ekonomiky)	476
*13.3 Keynesiánský úrokový transmisní mechanismus	479
Peněžní expanze a pohyb nominálních a reálných úrokových měř	480
Kontrola krátkodobých a dlouhodobých úrokových sazeb	481
Problém transmise úrokových pohybů mezi jednotlivými segmenty trhu	483
Vliv úrokových sazeb centrální banky na tržní úrokové sazby	485
Vliv úrokových sazeb na agregátní výdaje	485
13.4 Transmisní mechanismus založený na cílování inflace	487
Cílování inflace, důvody zavedení a mechanismus provádění	488
Některé praktické problémy cílování inflace	491
Literatura	494
14. Model <i>IS-LM</i>, účinnost monetaristické a keynesiánské měnové politiky	496
14.1 Vymezení modelu <i>IS-LM</i>	497
<i>IS</i> křivka	497
<i>LM</i> křivka	501
Nerovnováha a proces obnovení rovnováhy v modelu <i>IS-LM</i>	503
14.2 Monetární kritéria peněžní zásoby a úroková míra z pohledu modelu <i>IS-LM</i>	505
14.3 Kontrola hospodářského růstu prostřednictvím měnové a fiskální politiky	508
Literatura	512
15. Model <i>AS-AD</i>, inflace a deflace	513
15.1 Model <i>AS-AD</i>	513
Faktory ovlivňující sklon a tvar křivky agregátní poptávky	514
Konstrukce křivky <i>AD</i>	516
Faktory ovlivňující agregátní poptávku	518
Faktory ovlivňující sklon a tvar křivky agregátní nabídky	520
Konstrukce křivky agregátní nabídky v dlouhém období	522
Faktory ovlivňující posuny křivek <i>SAS</i> a <i>LAS</i>	525
Posuny křivek <i>AS</i> a <i>AD</i> při změnách očekávání ekonomických subjektů	527
15.2 Inflace v ekonomice	532
Příčiny vzniku inflace	533
Období hyperinflace aneb monetaristický důkaz vlivu nadměrné emise peněz na cenovou hladinu	536

Hyperinflace v historii	538
Základní klasifikace typů inflace	540
Příklad československé inflace v letech 1990 – 1991	543
Náklady inflace	545
Hospodářská politika omezující inflaci	546
15.3 Deflace v ekonomice	549
Příklad deflace a české recese v letech 1997 – 1999	551
Optimální měnová a fiskální politika v období recese a deflace	553
Literatura	554
VI. část MEZINÁRODNÍ FINANCE	557
16. Měnová politika v otevřené ekonomice	559
16.1 Platební bilance	559
Horizontální struktura platební bilance	560
Vertikální struktura platební bilance	563
Vymezení salda platební bilance	564
*Ekonomická analýza kumulativních sald platební bilance	565
16.2 Systémy měnových kursů	567
Kursy s pevnou vazbou na jednu vůdčí národní měnu	568
Volně pohyblivé měnové kursy a měnové kursy s řízenou pohyblivostí	571
*Pevné měnové kursy po rozpadu bretton-woodského měnového systému	573
Systém měnového kursu české koruny	577
* 16.3 Model IS-LM-BP	578
BP křivka	579
Flemingův-Mundellův model a účinnost měnové politiky v případě malé země s vysokou mobilitou kapitálu	583
Vliv změny zahraniční úrokové míry na malou zemi při vysoké mobilitě kapitálu	585
Literatura	588
17. Devizový trh	590
17.1 Charakter, organizace a subjekty devizového trhu	590
Charakteristické znaky současného devizového trhu	591
Organizace devizového trhu a jeho hlavní subjekty	592
17.2 Základní typy devizových operací	594
Spotová (promptní) operace	595
Forwardová a swapová operace	595
*Termínové operace futures a options (opce)	598
* 17.3 Obchodní banky na devizovém trhu	601
Tvorba zisku v klientském okruhu	601